

М. М. Любецька,
здобувач, Хмельницький університет управління та права

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ (ОСІБ), ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

М. Liubetska,
Candidate for a degree of Khmelnytskyi university of management and law

ANALYSIS OF THE ACTIVITIES OF SOCIAL SERVICES FOR FAMILY, CHILDREN AND YOUTH FOR THE IMPLEMENTATION OF THE SOCIAL SUPPORT OF FAMILIES (PERSONS) WHICH ARE EXPERIENCED IN COMPLEX LIVING ENVIRONMENTS

У статті розглянуто аналіз діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. Зазначено, що в умовах реформування системи державного управління та соціального захисту населення, особливої уваги набуває питання організації та аналізу соціальної роботи із сім'ями (особами), які перебувають у складних життєвих обставинах, виявлення, надання соціальних послуг та соціального супроводу таким сім'ям (особам), що здійснюється центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді разом із суб'єктами, що надають соціальні послуги, та суб'єктами соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю. Установлено, що ефективність діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, залежить від правильного вибору комплексу заходів, що передбачає оцінку потреб, визначення шляхів вирішення основних проблем, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань, сприяння в отриманні інших послуг, допомогу в усвідомленні значення дій та/або розвиток вміння керувати ними, навчання та розвиток навичок, спрямованих на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин. Наголошено, що зміни у суспільстві змушують вести пошуки нових форм та методів надання комплексної індивідуальної соціальної допомоги сім'ям (особам), залежно від індивідуальних потреб і ресурсів. Доведено, що питання організації діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, займає стратегічно важливе значення для забезпечення якості та підвищення ефективності надання соціальних послуг, зокрема здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

The article deals with the analysis of the activities of social service centers for families, children and youth on the implementation of social support for families (individuals) who are in difficult living conditions. It is noted that in conditions of reforming the system of public administration and social protection of the population, the issue of organizing and analyzing social work with families

(individuals) who are in difficult living conditions, the identification, provision of social services and social support to such families becomes a matter of particular concern. (persons) carried out by social service centers for families, children and youth, along with social service providers and social work subjects with families, children and youth. It has been established that the effectiveness of the activities of centers for social services for families, children and youth on the implementation of social support for families (individuals) in difficult living conditions depends on the correct choice of a set of measures that includes assessment of needs, identification of ways to solve major problems, regular meetings or visits by the recipient to monitor the performance of tasks, assistance in obtaining other services, assistance in understanding the value of the actions and / or development of the ability to manage them, trainees and development of skills aimed at overcoming or minimizing difficult life situations. It is stressed that changes in the society are forcing to search for new forms and methods of providing comprehensive individual social assistance to families (individuals), depending on individual needs and resources. It is proved that the issue of the organization of activities of social service centers for families, children and youth is of strategic importance for ensuring the quality and efficiency of providing social services, in particular, social support for families (individuals) in difficult living conditions.

Ключові слова: державне управління у сфері соціального захисту населення, діяльність центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, суб'єкти соціальної роботи, складні життєві обставини, соціальна послуга соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, оцінка потреб сім'ї (початкова оцінка), оцінка потреб сім'ї (комплексна оцінка).

Key words: public administration in the sphere of social protection of the population, activity of centers of social services for family, children and youth, subjects of social work, difficult living conditions, social service of social support of families (persons), who are in difficult living conditions, assessment of family needs (initial assessment), assessment of family needs (integrated assessment).

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Аналіз статистичних даних щодо виявлення кількості сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують соціального супроводу та надання соціальних послуг свідчить про важливість та актуальність роботи щодо державного управління цими процесами. Проаналізувавши соціальні звіти Міністерства соціальної політики з 2012 по 2017 рр. [9] відсоток виявлених сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах нестабільний та водночас існує тенденція до збільшення таких сімей. Зокрема, у 2012 р. центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, у тому числі, фахівцями із соціальної роботи, забезпечено виявлення 195 991 сім'ї (особи), які перебувають в складних життєвих обставинах, а вже у 2017 році загальна кількість сімей (осіб), охоплених соціальними послугами, зокрема, вразливих категорій населення, складає близько 500 000 сімей (осіб). Як бачимо, актуальність здійснення соціального супроводу підтверджує досить невтішною статистикою.

Отже, забезпечення якості та підвищення ефективності надання соціальних послуг вразливим групам населення, через механізми вдосконалення діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, визначає необхідність їх першочергового вивчення та розроблення експертних пропозицій щодо шляхів вирішення питання у цій сфері.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та методологічні основи державного управління у сфері соціального захисту населення, його механізми, шляхи вирішення ключових питань реалізації соціальної політики досліджували українські вчені: О.Г. Афенкіна, Ю.М. Бондаренко, Н. Борецька, Н. Власенко, О.С. Власюк, І. Гнибіденко, В.П. Гошовська, К.В. Денисенко, І.П. Дацюк, О. Дікової-Фаворська, І. Калачова, А. Колота, М.В. Кравченко, С.Г. Кузьменко, С.К. Корнієнко, І. Курило, І.В. Рудкевич, В.В. Лаврухін, В.О. Лактінов, Е. Лібанова, О.О. Мордань, В.В. Мамоннова, І.В. Матюрін, К.С. Міщенко, Л.Ю. Новикова, О. Палій, О. Піщуліна, С.Л. Процюк, В.В. Собченко, Ю. Саєнко, В.А. Скуратівський, Н.Д. Тимчишина, В.П. Трощинський, А.А. Халецька, Ю.Д. Юрченко, І.І. Хожило, Ю.П. Харченко, І.М. Шурма та ін.

Водночас досліджень, у яких із позицій системного підходу розглянуто державно-управлінські аспекти комплексної проблеми організації діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у цілому та механізмів державного регулювання здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах зокрема, практично немає.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо здійснення соці-

ального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Соціальна робота із сім'ями (особами), які перебувають у складних життєвих обставинах, виявлення, надання соціальних послуг та соціальний супровід таких сімей (осіб), здійснюється центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді разом із суб'єктами, що надають соціальні послуги, та суб'єктами соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю відповідно до "Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)", затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 896 від 21 листопада 2013 р. [1].

Здійснення функцій державного управління щодо забезпечення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, тобто надання відповідних соціальних послуг найуразливішим категоріям населення визначено Постановою Кабінету Міністрів України № 573 від 01 серпня 2013 р. "Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді", де зазначено, що центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді — спеціальний заклад, що проводить соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги [11].

Надання соціальних послуг сім'ям (особам), які перебувають у складних життєвих обставинах, регулюється Законами України "Про соціальні послуги" від 19 червня 2003 р. № 966-IV, "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю" від 21 червня 2001 р. № 2558-III, іншими нормативно-правовими актами.

Так, відповідно до діючого законодавства України право на отримання соціальних послуг, а отже, і взяття під соціальний супровід мають будь-які особи, які знаходяться на території України на законних підставах та перебувають у складних життєвих обставинах. Зокрема до потенційних користувачів соціальних послуг відносяться як громадяни України, так і іноземці, тобто громадяни інших країн, а також особи без громадянства та біженці, тобто особи, що отримали цей статус у встановленому законом порядку.

У статті 7 Закону України "Про соціальні послуги" від 19 червня 2003 р. № 966-IV [2] визначено, що громадяни, діти та молодь, які знаходяться у складній життєвій ситуації, мають право на отримання соціальних послуг на безоплатній основі.

Виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, здійснюється на підставі особистої заяви одного із членів сім'ї або звернення за допомогою одного із членів сім'ї, або відповідно до повідомлення або інформації, що надається суб'єктами соціальної роботи: організаціями, установами, підприємствами, сільськими і селищними радами, міськими та районними у містах державними адміністраціями, органами охорони здоров'я, освіти, внутрішніх справ, установ виконання покарань тощо. Інформація про неблагополуччя

в сім'ї з дітьми може бути надана пересічними громадянами, а також отримана фахівцями із соціальної роботи під час візитів у сім'ю. Вся отримана інформація передається до центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді [5].

Так, соціальний супровід надається суб'єктом, що надає соціальну послугу, після комплексного визначення та оцінки індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги, складання індивідуального плану та укладення договору про надання соціальної послуги. Підставою для отримання соціальної послуги є рішення структурного підрозділу з питань соціального захисту населення [8]. Рішення про соціальний супровід сім'ї (особи), яка перебуває у складних життєвих обставинах, приймається за згодою отримувача послуги або його законного представника, відповідно до "Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 896 [1].

Якщо при особистому зверненні членів сім'ї до центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, фахівці отримують інформацію про наявність загрози життю чи здоров'ю членів сім'ї, фахівець має протягом одного робочого дня здійснити екстренне втручання з метою підтвердження інформації і проведення відповідних дій. У разі виявлення загрози життю чи здоров'ю дитини в сім'ї фахівець разом з представниками підрозділів поліції громадської безпеки та служби у справах дітей відвідує сім'ю без її звернення з метою з'ясування обставин та прийняття центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді рішення щодо надання соціальних послуг або здійснення соціального супроводу такої сім'ї [1].

Зазначимо, якщо питання, з яким сім'я (особа) звертається до центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, не належить до його компетенції, здійснюється переадресація сім'ї (особи) до суб'єкта соціальної роботи, до переліку повноважень якого належить вирішення відповідного питання. У такому випадку сім'ї або надається інформація щодо місцезнаходження відповідного закладу/установи та номери контактних телефонів, або оформляється направлення до іншого суб'єкта за формою, затвердженою наказом Міністерства соціальної політики "Про затвердження форм обліку соціальних послуг сім'ям (особам), які перебувають у складних життєвих обставинах" № 450 від 09 липня 2014 р. [7].

Направлення сім'ї (особи) до іншого суб'єкта містить опис проблеми, з якою сім'я звернулася до центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та додаткову інформацію про послуги (виплати), які сім'я попередньо отримувала. У разі офіційного направлення, суб'єкт соціальної роботи має інформувати центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді про результати розгляду відповідного звернення. У випадку, якщо інформацію про сім'ю, яка перебуває у складних життєвих обставинах, отримують суб'єкти соціальної роботи, то вони мають протягом трьох робочих днів повідомити про це центр соціальних служб для сім'ї, дітей

та молоді. Форма Повідомлення/інформації про дитину, сім'ю (особу), яка перебуває у складних життєвих обставинах, затверджена наказом Міністерства соціальної політики "Про затвердження форм обліку соціальних послуг сім'ям (особам), які перебувають у складних життєвих обставинах" № 450 від 09 липня 2014 р. [7].

Реалізація цих завдань супроводу вимагає виділення і визначення функцій соціального супроводу в системі державного регулювання діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, основних засобів його здійснення, визначення прав членів сім'ї у родині, прав людини в сім'ї і самої сім'ї в суспільстві, життєвих сімейних умінь і навичок. Визначення цих понять повинно спиратися на міжнародні стандарти прав людини, вітчизняне законодавство, основи педагогіки, соціології сім'ї, теорії влади, особистості тощо [6].

Наголошуємо, що напрями та форми соціальної роботи з сім'ями (особами), які опинилися у складних життєвих обставинах, мають враховувати рівень зацікавленості й готовності членів родини до вирішення питань власного життєзабезпечення. Практичний досвід діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді дозволяє виокремити, як мінімум, три категорії сімей (осіб), які потребують соціальної підтримки:

1) сім'ї (особи), які налаштовані на розв'язання проблем (благополучна сім'я, сім'я соціального ризику), як правило, самостійно звертаються за допомогою і потребують консультаційної та інформаційної підтримки щодо розв'язання окремих проблем, які сім'я (особа) не може вирішити самостійно;

2) сім'ї (особи), які мають комплекс проблем, проте мають намір вирішувати їх за підтримки спеціалістів у ході соціального супроводу;

3) сім'ї (особи), які не визнають наявності проблем або не вважають за необхідне їх розв'язувати, інформація про такі сім'ї (особи) надходить від організацій або осіб, вони потребують комплексного вирішення проблем, проте в першу чергу потребують мотивації до зміни життєвих обставин, активізації відповідальності батьків за виховання та розвиток дитини [5].

Чинна система соціальної роботи з сім'ями, яка покладає відповідальність за зміну життєвих обставин сім'ї на спеціаліста центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, котрий із нею працює, формує споживацьку, пасивну позицію дорослих членів родини. Досить часто вони розраховують на те, що саме фахівці із соціальної роботи мають вирішувати їхні проблеми, а саме, домовлятися про виділення матеріальної допомоги, оформлювати для сім'ї документи та соціальні виплати, влаштовувати на роботу або навчання тощо. Батьки, які безвідповідально ставляться до виконання батьківських обов'язків, так само безвідповідально використовують матеріальну та соціальну допомогу, яка їм надається державними структурами та громадськими (благодійними) організаціями.

Нормативні документи, що регулюють соціальну роботу з сім'ями, методики роботи з ними, мають враховувати роль і відповідальність батьків у вихованні

дітей: батьки мають право не лише використовувати соціальні послуги і соціальну допомогу, а й відповідати за їхнє цільове використання. Такий підхід потребує розробки і впровадження нормативних документів та соціальних методик впливу на батьків з метою формування батьківської відповідальності у матеріальному та соціальному сенсі [5].

Нагадуємо, що відповідно до наказу Міністерства соціальної політики України від 31 березня 2016 р. № 318 "Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах", зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22 квітня 2016 р. за № 621/28751 [8], складні життєві обставини — це обставини, виявлені за результатами оцінки потреб, внаслідок яких сім'ї (особи) не можуть самостійно піклуватися про особисте/сімейне життя та брати участь у суспільному житті.

Соціальна послуга соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах — комплекс заходів, що передбачає оцінку потреб, визначення шляхів вирішення основних проблем, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань, сприяння в отриманні інших послуг, допомогу в усвідомленні значення дій та/або розвиток вміння керувати ними, навчання та розвиток навичок, спрямованих на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин [8].

Першим етапом здійснення соціального супроводу сім'ї (особи), яка перебуває у складних життєвих обставинах, є виявлення, обробка та перевірка отриманої інформації фахівцями центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, яка здійснюється через відвідування сім'ї. Так, до 2013 р. перевірка інформації про сім'ю здійснювалася в формі соціального інспектування. Відвідування сімей — це візит до сім'ї (з попередженням чи без нього) з метою ознайомлення зі станом справ у сім'ї, у першу чергу — стану утримання, розвитку й виховання дітей (дитини). Під час відвідування сім'ї фахівці із соціальної роботи здійснюють оцінку її потреб у наданні соціальних послуг, обстеження (за згодою) матеріально-побутових умов, визначають методи соціальної роботи.

У разі необхідності, до відвідування сім'ї з метою проведення оцінки потреб сім'ї у наданні соціальних послуг та обстеження її матеріально-побутових умов, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді можуть залучати спеціалістів служби у справах дітей, структурного підрозділу з питань соціального захисту населення, відповідного підрозділу органів внутрішніх справ та структурного підрозділу з питань охорони здоров'я.

Відвідування сім'ї за місцем фактичного проживання передбачає збір додаткової інформації про умови життєдіяльності сім'ї, причини та фактори, які обумовили появу складних життєвих обставин, засоби та можливості для їх подолання; аналіз потреб, підготовка рекомендацій щодо здійснення подальшої соціальної роботи з ними.

Основне завдання фахівця при першій зустрічі — налагодити психологічний контакт з членами родини,

налаштувати їх на взаємодію та партнерство. Якщо наслідки візиту позитивні, фахівець із соціальної роботи:

- налагоджує контакт із членами сім'ї;
- отримує згоду членів сім'ї на соціальний супровід;
- отримує інформацію щодо становища дітей та бачення і сприйняття сім'єю своїх проблем;
- отримує інформацію про наявні й потенційні ресурси сім'ї, її готовність до співпраці.

У випадку позитивного варіанту результатом першої зустрічі для сім'ї буде: розуміння того, що існує установа, яка розуміє їхні проблеми, хоче допомогти, пропонує свою допомогу; надія на те, що проблеми сім'ї можуть бути вирішені; згода на соціальний супровід; готовність активно отримувати соціальні послуги.

Збір інформації фахівцями із соціальної роботи сім'ї, які опинилися в складних життєвих обставинах, не обмежується спілкуванням лише з членами родини. Інформація може надходити і з інших джерел (зазвичай, служб у справах дітей, органів освіти, закладів охорони здоров'я, органів опіки і піклування, органів у справах сім'ї та молоді, значно рідше — громадських організацій, інших недержавних установ, окремих громадян) [5].

Планування подальшої ефективної соціальної роботи потребує визначення потреб і ресурсів сім'ї, проведення її комплексного обстеження. Виділяють два рівні оцінки потреб: первинний — початкова оцінка; вторинний — комплексна оцінка. Початкова оцінка потреб дитини і сім'ї здійснюється у ході першого відвідування сім'ї, комплексна оцінка є першим етапом соціального супроводу сім'ї (особи), яка опинилася у складних життєвих обставинах.

За результатами першого візиту у сім'ю складається Акт оцінки потреб дитини та її сім'ї (початкова оцінка), який може бути підставою до прийняття рішення, що сім'я не потребує соціальної допомоги, отже, не відноситься до категорії "сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах" або ж потребує певних соціальних послуг, проте самостійно може подолати життєві складнощі. За результатами оцінки потреб сім'ї та дитини, фахівець із соціальної роботи планує подальші напрями роботи з сім'єю:

- взяття під соціальний супровід;
- надання послуг без оформлення соціального супроводу за карткою обліку роботи із сім'єю;
- здійснення обстеження матеріально-побутових умов;
- завершення справи;
- направлення до іншого суб'єкта соціальної роботи.

Якщо сім'я потребує соціальної допомоги, фахівець здійснює комплексну оцінку потреб дитини та її сім'ї. З цією метою він протягом семи робочих днів відвідує сім'ю за місцем проживання чи перебування з метою з'ясування обставин, що провокують сімейне неблагополуччя, обстеження матеріально-побутових умов.

Комплексне вивчення проблем та потреб сім'ї передбачає візити спеціаліста у сім'ю і потребу спілку-

вання з усіма членами родини, залучення інших фахівців, які мають інформацію про дитину та сім'ю. Така робота потребує узгодження часу як спеціалістів, так і членів сім'ї. З метою погодження візитів і спілкування розробляється План заходів здійснення оцінки потреб (комплексної), який узгоджується із членами сім'ї.

Комплексна оцінка передбачає вивчення стану справ сім'ї за двома складовими:

- потреби дитини та здатність батьків їх задовольняти;
- фактори сім'ї та середовища, що впливають на дитину та її сім'ю.

Робота з сім'єю, яка не потребує оформлення соціального супроводу, спрямована на подолання або мінімізацію певних життєвих обставин сім'ї, які негативно впливають на її виховний потенціал і забезпечення життєвонеобхідних потреб дитини/дітей. Перелік обставин, на подолання яких має спрямовуватися робота фахівців наведено у Картці обліку роботи з сім'єю (особою), яка затверджена наказом Міністерства соціальної політики "Про затвердження форм обліку соціальних послуг сім'ям (особам), які перебувають у складних життєвих обставинах" № 450 від 09 липня 2014 р. [7].

У випадку, коли сім'я потребує комплексної соціальної допомоги, рішення про здійснення соціального супроводу сім'ї (особи), яка перебуває у складних життєвих обставинах, приймається структурним підрозділом з питань соціального захисту населення за згодою сім'ї з урахуванням поданих центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді матеріалів.

Соціальний супровід сімей (осіб), які опинилися у складних життєвих обставинах, здійснюється центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Підставою реалізації соціального супроводу є підписання керівником центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді наказу про здійснення соціального супроводу сім'ї, яким призначається фахівець, відповідальний за його здійснення.

Основним критерієм прийняття рішення про соціальний супровід сім'ї має бути налаштованість членів родини змінити ситуацію на краще і реальна оцінка ситуації, впевненість соціального працівника в тому, що допомога у вирішенні окремих питань змінить на краще становище родини.

Обов'язковою умовою взяття сім'ї (особи) під соціальний супровід є наявність згоди сім'ї та укладання договору про здійснення соціального супроводу. Договір між центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді і сім'єю укладається протягом семи робочих днів після підписання наказу про соціальний супровід.

Договір є необхідною передумовою ефективного соціального супроводу, оскільки мотивує як самих клієнтів, так і фахівців із соціальної роботи до співпраці, захищаючи водночас їх права. Договір підписується у двох екземплярах. Один зберігається в особовій справі сім'ї у центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, другий знаходиться в сім'ї.

Під час проведення комплексної оцінки ситуації і потреб сім'ї фахівець із соціальної роботи інформує

членів сім'ї про необхідність розробки плану соціального супроводу. При цьому важливо визначити пріоритети діяльності, адже більшість проблем мають багатосторонній характер. Важливо, щоб члени сім'ї брали активну участь у визначенні пріоритетів, тобто тих завдань, які слід вирішити в першу чергу.

На підставі спільного обговорення шляхів вирішення складних життєвих обставин спеціалістом і членами сім'ї формуються завдання, досягнення яких передбачає виконання ряду послідовних дій, що і оформлюються у вигляді плану соціального супроводу.

План супроводу складається центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді протягом 10 робочих днів після проведення оцінки потреб у наданні сім'ї соціальних послуг та обстеження її матеріально-побутових умов, узгоджується із суб'єктами соціальної роботи та затверджується керівником центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

План соціального супроводу визначає: основні завдання соціального супроводу, очікувані результати щодо подолання чи мінімізації складних життєвих обставин, перелік необхідних заходів для досягнення результату, їх виконавців, терміни його виконання та перегляду. Форма плану соціального супроводу сім'ї затверджена наказом Міністерства соціальної політики України "Про затвердження форм обліку соціальних послуг сім'ям (особам), які перебувають у складних життєвих обставинах" № 450 від 09 липня 2014 р. [7] і є обов'язковим документом особливої справи сім'ї, яка перебуває під соціальним супроводом.

Соціальний супровід сім'ї (особи), яка опинилася у складних життєвих обставинах, передбачає:

- надання комплексної індивідуальної соціальної допомоги сім'ї, залежно від індивідуальних потреб і ресурсів;
- соціальне виховання, що включає створення умов та проведення заходів, спрямованих на оволодіння і засвоєння знань, соціального досвіду, формування соціально-позитивних ціннісних орієнтацій;
- психологічну, соціальну та юридичну підтримку;
- представництво інтересів сім'ї в органах виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях різних форм власності щодо сприяння у вирішенні складних життєвих обставин;
- збереження, підтримку і захист здоров'я членів сім'ї, сприяння у досягненні поставленої мети і розкритті їх внутрішнього потенціалу тощо.

Залежно від життєвих обставин та ресурсів сім'ї у процесі соціального супроводу впроваджуються різні форми та види соціальної роботи [5].

Механізми взаємодії центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю під час здійснення ними заходів щодо виявлення сімей з дітьми, що можуть потрапити у складні життєві обставини, надання соціальних послуг та здійснення соціального супроводу сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах регулюються "Порядком взаємодії суб'єктів соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах", затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 895 [10].

Проміжне оцінювання виконання плану соціального супроводу здійснюється спеціалістом центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, відповідальним за проведення супервізії, не рідше одного разу на три місяці.

Термін реалізації соціального супроводу сім'ї не має перевищувати шести місяців. У разі необхідності зазначений термін роботи з сім'єю може бути продовжено за рішенням комісії з питань захисту прав дитини або структурного підрозділу з питань соціального захисту населення до одного року.

Підстави припинення соціального супроводу:

- досягнення позитивного результату соціального супроводу;
- письмова відмова сім'ї від допомоги, якщо це не загрожує іншим особам;
- систематичне невиконання членами сім'ї без поважних причин заходів, передбачених планом соціального супроводу.

Дострокове припинення соціального супроводу сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах, можливо на підставі письмової відмови від соціальних послуг.

Зокрема основні проблеми членів сім'ї, на вирішення яких спрямовані соціальні послуги, стосуються розв'язання конфліктів у сім'ї, проблем малозабезпеченості, безробіття або відсутності роботи.

Проте існують проблеми, які фахівці із соціальної роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді не можуть вирішити у процесі соціального супроводу. Найбільш суттєві проблеми сімей, які не можуть вирішити спеціалісти, в першу чергу, пов'язані з:

- забезпеченням житлом або покращенням житлових умов сім'ї;
- лікуванням від алкогольної/наркотичної залежності батьків;
- працевлаштуванням, зайнятістю батьків, особливі сімей, які проживають у сільській місцевості;
- матеріальним забезпеченням сім'ї, бідністю, невідповідністю розміру матеріальної допомоги реальним потребам сім'ї тощо [5].

Перспективою вирішення цієї проблеми є, на наш погляд, внесення змін до нормативно-правової бази, що дасть змогу вирішувати виявлені проблеми. Зокрема це передбачення коштів для забезпечення житла; залучення до співпраці установ та підприємств, які б забезпечили робочими місцями клієнтів; розробка та втілення інноваційних підходів до вирішення проблем, що стосуються такої категорії осіб в умовах державного регулювання здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

У практичних питаннях організації діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді нагальною є проблема незахищеності спеціалістів, що надають соціальні послуги сім'ям (особам), які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема: неадекватні дії осіб під час відвідування сім'ї (особи) за місцем проживання; агресивне небажання співпрацювати з спеціалістами центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, що супроводжується нецензурною лайкою, цькуванням собак та фізичним вирішенням проблеми; небезпека, на яку наражають себе спеціалісти під час надан-

ня соціальних послуг алко/наркозалежних, хворих на сухоти та вірусу гепатиту, ВІЛ-інфекції тощо.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що питання організації діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, займає стратегічно важливе значення для забезпечення якості та підвищення ефективності надання соціальних послуг вразливим групам населення, здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, визначає необхідність їх першочергового вивчення та розроблення експертних пропозицій щодо шляхів вирішення питання у цій сфері.

Перспективою подальших розвідок даної проблематики, є на наш погляд дослідження питань удосконалення державного регулювання здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах.

Література:

1. Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб): Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листоп. 2013 р. № 896. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-2013-p>

2. Про соціальні послуги: Закон України від 19 черв. 2003 р. № 966-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/966-15>

3. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21 черв. 2001 р. № 2558-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>

4. Зверєва І.Д., Кияниця З.П., Кузьмінський В.О., Ніколаєнко Л.О., Петрочко Ж.В., Стрига Л.В. Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: запитання та відповіді: метод. посіб. — Київ. 2006. — 93 с.

5. Капська А.Й., Пеша І.В., Міхєєва О.Ю., Соляник М.Г. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями: навч.-метод. посіб. — Київ: Видавничий Дім "Слово", 2015. — 328 с.

6. Трубавіна І.М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї: наук.-метод. матеріали. — Київ: ДЦССМ, 2003. — 86 с.

7. Про затвердження форм обліку соціальних послуг сім'ям (особам), які перебувають у складних життєвих обставинах: Наказ Міністерства соціальної політики від 09 лип. 2014 р. № 450. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1076-14>

8. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: Наказ Міністерства соціальної політики від 31 берез. 2016 р. № 318. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16?test=XX7-MfyrCSgkykclZiakQoEzHI4Qws80msh8le6>

9. Соціальні звіти Міністерства соціальної політики за 2012-2017 роки. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Socialni-zviti-.html>

10. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова Кабінету

Міністрів України від 21 листоп. 2013 р. № 895. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/895-2013-p>

11. Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 серп. 2013 р. № 573 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/573-2013-p>

References:

1. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "On Approval of the Procedure for Detection of Families (Persons) in difficult living conditions, providing them with social services and providing social support to such families (persons)", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-2013-p> (Accessed 01 August 2018).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "About social services", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (Accessed 01 August 2018).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "About social work with families, children and youth", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> (Accessed 01 August 2018).

4. Zvereva, I.D. Kyyanitsya, Z.P. Kuzminsky, V.O. Nikolayenko L.O. Petrochko Zh.V. and Strig L.V. (2006), "Social support of families that were in difficult life circumstances: questions and answers" [metody'chny'j posibny'k], Kyiv, Ukraine.

5. Kapska, A.Y. Pesh, I.V. Mikheeva, O.Yu. and Solyanik, M.G. (2015), "Technologies of social and pedagogical work with families" [navchal'no-metody'chny'j posibny'k], Kyiv, Ukraine.

6. Trubavina, I. M. (2003), "Social support of a dysfunctional family" [naukovo-metody'chni materialy'], Kyiv, Ukraine.

7. Order of the Ministry of Social Policy (2014), "On approval of forms of registration of social services to families (persons) who are in difficult life circumstances", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1076-14> (Accessed 02 August 2018).

8. Order of the Ministry of Social Policy (2016), "On approval of the State standard of social support for families (persons) who are in difficult life circumstances, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0621-16?test=XX7MfyrCSgkykclZiakQoEzHI4Qws80msh8le6> (Accessed 02 August 2018).

9. Social Reports of the Ministry of Social Policy for 2012-2017, available at: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Socialni-zviti-.html> (Accessed 02 August 2018).

10. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "On Approval of the Procedure for the Interaction of Subjects of Social Support of Families (Persons) in difficult Life Situations", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/895-2013-p> (Accessed 02 August 2018).

11. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "On approval of the General Provisions on the Center for Social Services for Family, Children and Youth", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/573-2013-p> (Accessed 02 August 2018).

Стаття надійшла до редакції 07.08.2018 р.